

Българската органна музика¹ до 2019 , през погледа на български композитори и органисти.

Автор: Павел Маджаров

Резюме

Поводът за написването на тази статия е относителната информационна празнота за становищата на българските композитори и органисти по въпроси, свързани с българската органна музика. Основната ѝ цел е да се представи аналитичен прочит на отговорите на творците и изпълнителите на българска органна музика в анкетното проучване², отнасящо се до органното изкуство на България.

Представени са причините за необходимостта от създаване на научна статия по тази тема. Анализирани са диаграмите, произхождащи от анкетното проучване **"Органната музика в България до 2019 , през погледа на композитори и органисти"** и съдържащи въпроси за органните творби, отнасящи се до:

- процеса на създаване.
- публичната реализация .
- авторите.
- жанровете³.
- тенденциите в честотата на композиране.
- текущата ситуация.
- възможности за подобрене.

Ключови думи: българска органна музика, орган, композитори, органисти, органостроители, анкета.

¹ В настоящата статия изрази като: "органна музика", "органно творчество", "органни произведения", "органно изкуство", "органни творби" и др., се употребяват в смисъл на музикални композиции за и с участието на орган.

² Анкетата е представена в дисертационния труд **"Зараждане и развитие на българската органна музика. Композиционни техники и изразни средства в творби за орган от Велислав Заимов, Сабин Леви Артин Потурлян"**.

³ В този случай "жанр" се употребява в зависимост от състава на изпълнителите в произведенията. Например "солов", "симфоничен" и др.

Organ Music in Bulgaria until 2019, through the Sight of Composers and Organists

Summary

The reason for writing this article is the relative information gap about the opinions of Bulgarian composers and organists on issues related to Bulgarian organ music⁴. Its primary purpose is to present an analytical reading of the openings of the creators and performers of Bulgarian organ music in a questionnaire related to the organ art of Bulgaria.

The article presented the reasons for the need for its creation. The diagrams, originating from the poll "**Organ Music in Bulgaria until 2019, through the Sight of Composers and Organists**"⁵ and containing questions about the organ works related to:

- The creation process.
- Public realization.
- The authors.
- Genres.
- Trends in the frequency of composing.
- The current situation.
- Opportunities for improvement.

Keywords: Bulgarian organ music, organ, composers, organists, organ builders, poll.

България притежава композитори и органисти със сериозна практика в сферата на органната музика. Систематизацията и анализът на техните гледища за българското органно изкуство биха били от немалко значение за него, защото по този начин може:

- да се оформят някои от общите положения в текущото състояние на българската органна музика.
- да се посочат някои от основните проблеми, които възпрепятстват развитието ѝ.
- да се назоват някои от възможните решения, които биха спомогнали преодоляването им.

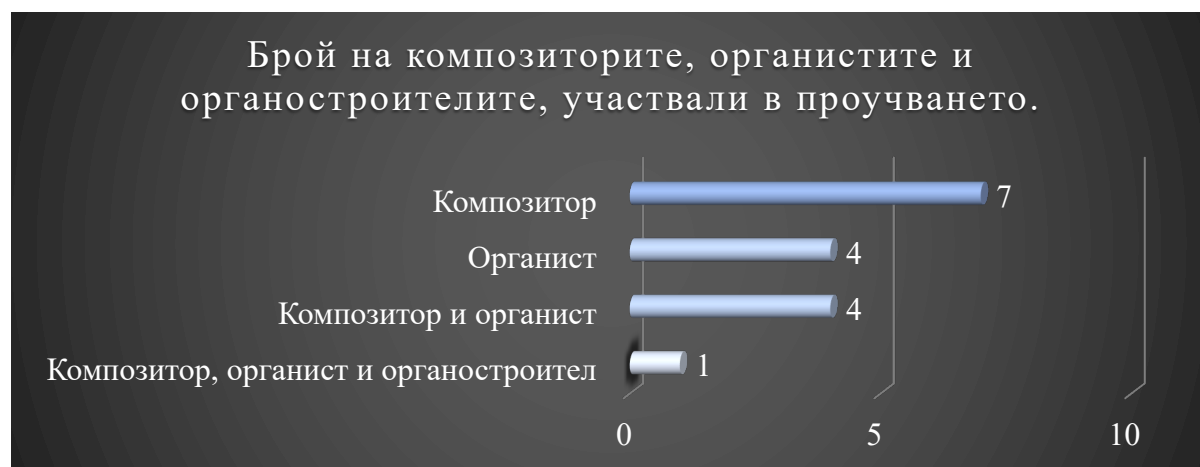
⁴ The whole article refers to works for or with the participation of an organ

⁵ The poll is presented in the dissertation "The Origin and Development of the Bulgarian Organ Music. Compositional Techniques and Expressions in Organ Works by Velislav Zaimov, Sabin Levi Artin Poturlyan".

В хода на провеждането на проучването за органната музика в България, е търсена гледната точка на хората, превърнали се в част от зараждането или развитието ѝ, или и двете. Направен е преглед и опит за връзка с всички живи автори⁶ (24), включени в класификацията "Български органни творби към 2019г"⁷. Броят на тези, които са попълнили анкетата, е **12** (50%). Потърсена е и възможно най-голяма част от българските концертиращи органисти. Броят на тези от тях, участвали в проучването, е **4**. Така общо анкетиранияте са **16**. Редът им в азбучна последователност изглежда така:

1. Артин Потурлян
2. Атанас Атанасов
3. Велин Илиев
4. Велислав Заимов
5. Димитър Наумов
6. Красимир Тасков
7. Мария Славова
8. Михаил Пеков
9. Нева Кръстева
10. Петър Карагенов
11. Петър Петров
12. Радосвета Хъркова
13. Росен Драганов
14. Сабин Леви
15. Стефан Далчев
16. Филип Павлов

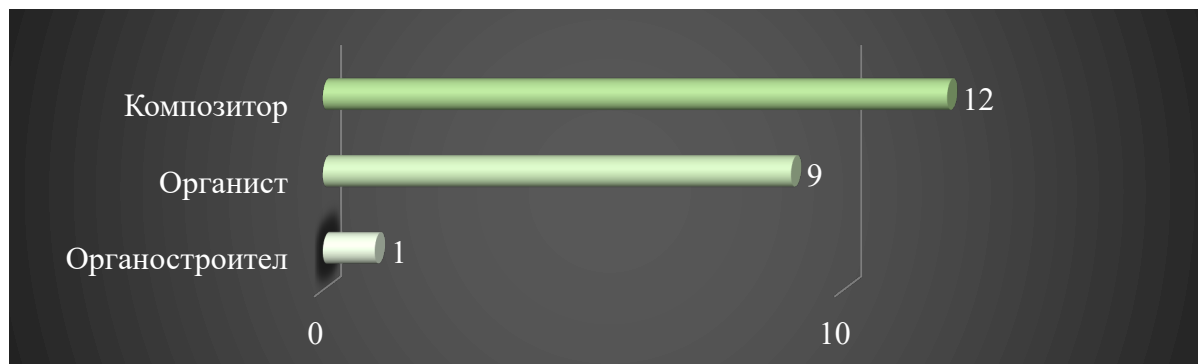
Следващата диаграма изобразява професионалното направление на хората, изброени по-горе, в областта на българското органно изкуство:

⁶ Общият брой на авторите е **36**. Десет от тях не са живи, за двама няма информация, т.е. остават **24**.

⁷ Представена е в дисертационния труд "Зараждане и развитие на българската органна музика. Композиционни техники в творби за орган от Велислав Заимов, Сабин Леви и Артин Потурлян".

От диаграмата се вижда численото преимущество на композиторите - 7 (44%) пред останалите. Това би се затвърдило още повече, дори, ако се направи хипотетично обединение на показаните четири професионални направления, т.е. броят на "композитор, органист и органостроител" и "композитор и органист" се добави към "органист" и "композитор":

От диаграмата се извежда съотношението композитор - 12 (54%) : органист - 9 (41%) : органостроител - 1 (5%). Причините за по-малкия брой органисти биха могли да се коренят в това, че:

- органистите са зависими от наличието на инструмент.
- броят на тръбните органи в България (24) определя възможностите за професионална реализация.
- ограниченият, а за определени кръгове хора⁸ и забранен достъп до голяма част от тръбните органи в България.
- в музикалната образователна система органът е слабо застъпен. В музикалните училища няма специалност орган, а във висшите заведения бакалавърска програма "орган" не съществува. Може да се завърши "Магистър след бакалавър" и това е единствено в НМА "Проф. Панчо Владигеров" в гр. София.

В анкетата представителят на органостроителите е един - **Росен Драганов**. Към момента той строи първият тръбен орган в България⁹ без съдействието на чуждестранни органостроителни фирми и според наличната информация е единственият, който професионално се занимава с такава дейност. Причините за това биха могли да бъдат:

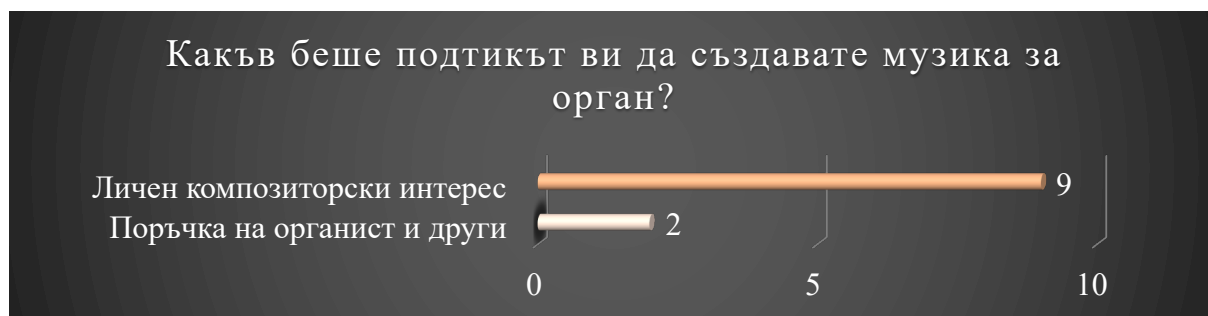
- липсата на учебно заведение или институция, където може да се изучава органостроене.
- трудности при намирането на помещение, където да се монтира тръбен орган.
- големите средства, необходими за инструменти, материали.

⁸ Поради религиозна принадлежност или други причини.

⁹ В музей "Земята и хората", гр. София.

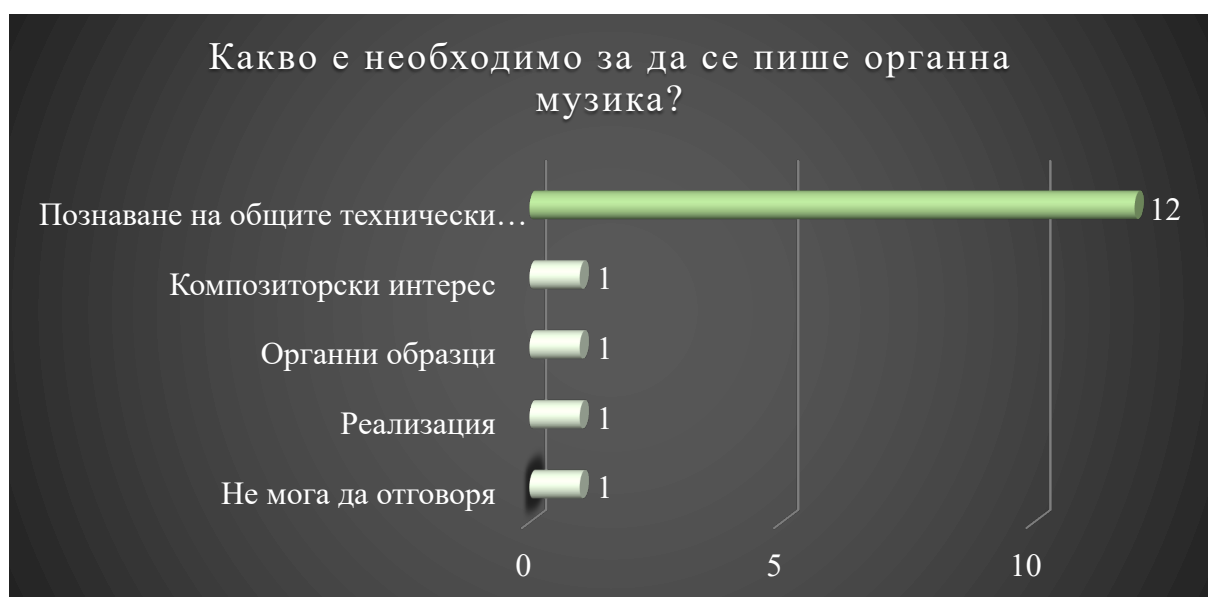
- значителен период от време, в който да се извърши строежът¹⁰.

Целта на **първия** въпрос в проучването е да разгледа първопричините за написване на органна творба¹¹:

От диаграмата ясно е изразена тенденцията, че личният композиторски интерес - **9** (82%) е определящ при подхождане към композирана на органа музика. **2** - ма автори (18%) посочват, че са изпълнявали поръчка, дадена от изпълнители, организации, институции или др. Посочилите този отговор притежават едно от най-солидното като времева продължителност органно творчество. Следователно изпълнителския, институционален и слушателски интерес биха могли силно да стимулират композитора. С оглед на резултата от диаграмата, обаче, би могло да се заключи, че първоопределящ фактор за създаване на органна творба е личното творческо любопитство.

Целта на **втори** въпрос е да се посочат необходимите средства за написване на органна творба:

¹⁰ Всички изброени от четирите причини се отнасят за построяването на нов орган, а не най-честата и евтина днешна практика - разглобяване на инструмент в чужбина и сглобяване в България.

¹¹ Единствено при този въпрос органистите не участват с отговори.

За да бъде органната творбата изпълнима и в същото време предизвикателна за органиста, разнообразна и интересна за слушателя, задължително условия, според анкетиранияте, е композиторът да познава техническите характеристики на органа - **12 (75%)**, т.е. тоновия обем, да използва тембровото многообразие на инструмента и да разграничава материала, който може да бъде изпълнен от ръцете и краката на изпълнителя. Затова този отговор притежава такова предимство пред останалите с **1** (по 6,25%). Именно поради техническите си възможности органът често е определян като "краля на инструментите".

Целта на **третия** въпрос е да се установят причините за спорадичните изпълнения на българските органни творби:

От диаграмата се вижда числовото превъзходство на отговорите, които са свързани с незаинтересоваността на държавните културни институции - **7 (44%)** и слушателската аудитория - **6 (38%)**. Диаграмата ясно показва, че не може да бъде установена една главна причина за честите случаи на еднократно изпълнение на дадена органна творба. Това би могло да е така, поради два основни фактора:

- Голяма част от сградите, където се помещават тръбните органи са държавна собственост и съответно при добра инициатива на държавните културни институции биха могли да се организират по-голям брой събития, където да се изпълняват български органни произведения.
- Слушателският интерес определя какъв вид музика да бъде стимулирана за публична изява.

Следователно двата водещи отговора са пропорционално свързани, защото ръст или спад в слушателския интерес, довежда до ръст или спад в интереса на културните институции и обратно.

Целта на **четвърти въпрос** е да посочи причините, за това, че **50%** от българските автори имат само по една композиция за орган:

Анализът на диаграмата показва, че водещите отговори са: "други композиторски предпочитания" - 7 (44%) и "трудна реализация" - 5 (31%). Отново се изяснява, че творческата самоинициатива е основополагащ критерий за натрупване на органно, а може би и не само, творчество. Става ясно също, че голяма част от авторите се съобразяват преди всичко с възможностите за реализация на техните произведения. Тъй като органът е много трудно подвижен инструмент, местата за изпълнение в България са ясно определени и не толкова много, колкото например за инструменти от духовата или струнната секция на класическия симфоничен оркестър. Следователно шансът за материализиране на органна творба е в пъти по-малък.

Целта на **пети въпрос** е да установи ролята на факторите, предопределящи численото превъзходството на соловия жанр в българската органна музика:

Защо голяма част от българските органни произведения (72%) са солови?

В тази диаграма за пръв път до момента се наблюдават три основни отговора - по-голяма реализация **6** (38%), композиторски предпочитания с **5** (31%) и самодостатъчността на органа с **4** (25%). Съществува по-голяма възможност за изпълнение на солова творба за орган (**6**), защото:

- увеличаването на броя на изпълнителите води до по-ограничен брой места за изпълнение, особено, ако в произведението се използва оркестър.
- повишаването на човешкия ресурс, нужен за изпълнение на една творба, води до значително увеличение на финансовите изисквания, необходими за сценичното материализиране на композицията.

Личните творчески предпочитания са решаващи за доста от авторите (**5**), пишещи органни произведения. Мотивите им да предпочетат соловия жанр, биха могли да бъдат свързани със стремеж към по-голямо композиторско предизвикателство, тъй като в соло творбите липсата на творчески идеи е по-лесно откриваема и забележима. Силно застъпен отговор в диаграмата е, че органът е самодостатъчен инструмент - **4**. Това е така поради уникалната възможност, която органът предоставя - да бъде използван като своеобразен оркестър с различни инструментални групи.

Целта на **шести** въпрос попада върху откриването на първопричинителите на отрицателна тенденция е, че в последното десетилетие (2010-2019) броят на органните творби в България е намалял почти двойно, в сравнение с предишното (**53** от 2000 до 2009 и **28** от 2010 до момента):

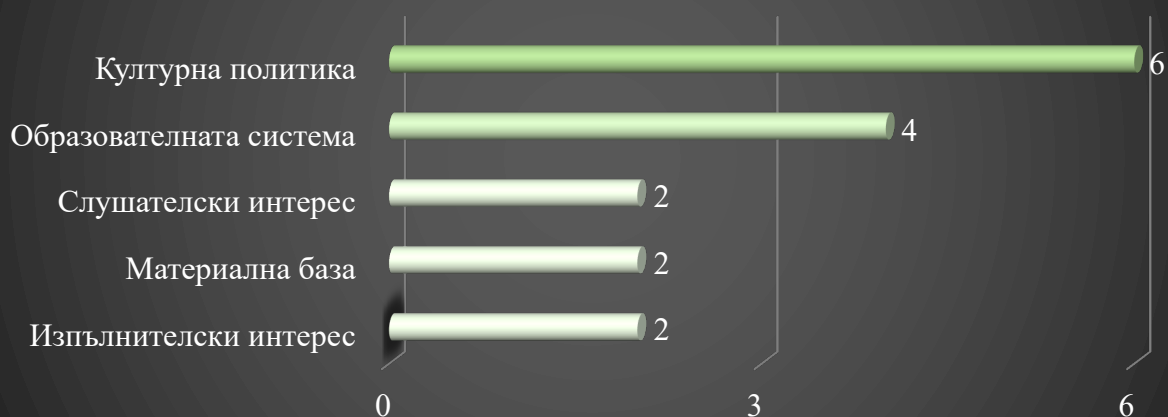
Защо в последното десетилетие органните композиции рязко намаляват?

Вече беше засегната темата за главната роля, която слушателския и културно-институционалният интерес изиграват в процеса на развитието на българското органно творчество. От друга страна отговорът "намаляване на населението" би могъл да се определи като техен първоизточник, тъй като с демографската криза се получава срив в количеството, а понякога и в качеството на кадрите във всяка професионална сфера, като българското органно изкуство не прави изключение.

Целта на **седми** въпрос е да се проучат възможностите за преодоляването на основните проблеми в развитието на българската органна музика:

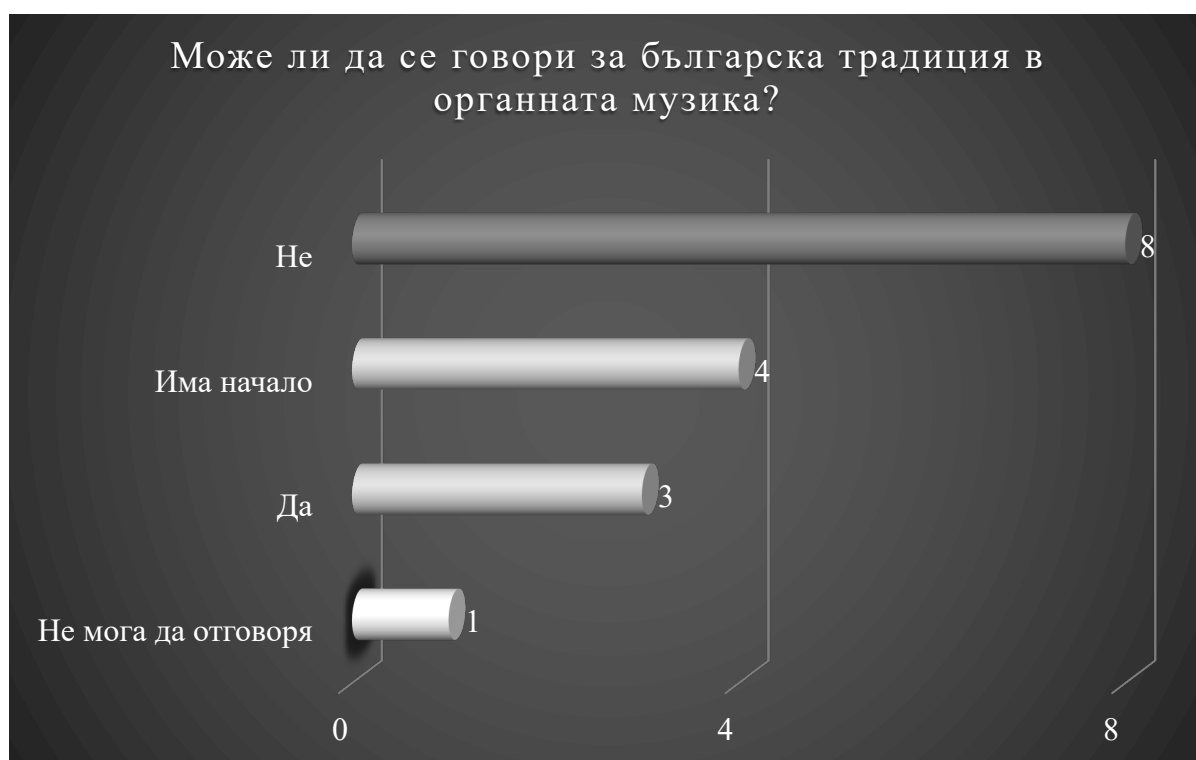
Какво би стимулирало развитието на органната музика

От диаграмата се вижда, че центърът на вниманието на анкетиранията попада върху културната политика - **6 (37%)**. Тя се оформя като главният

катализатор на бъдещ растеж в развитието на органната (и не само) музика в България. Включването на обучение за орган или органно творчество в образователната система на страната е с **4** отговора (26%). Това е резонно решение, защото знанието за съществуването на българските тръбни органи (24) и българската органна музика (183 произведения), е неотменно условие за събуждане на по-голям изпълнителски, композиторски, слушателски интерес и подобряване на материалната база.

Целта на **осми** въпрос е да представи общия поглед на анкетиранията върху българското органно изкуство:

От диаграмата е очевиден превесът на отрицателния отговор - **8** (50%). Причината за това, както и за положителните отговори - **3** (19%), би могла да се основава на относителната липса на систематизирана информация по въпроси, отнасящи се до българската органна музика. С оглед на фактите извлечени от класификацията на българските органни творби, обаче, не би могло да се каже, че съществува или не съществува българска традиция в органното изкуство. Определено може да се приеме, че има наченки за създаването на такава. Някои от аргументите за това, които не биха могли да бъдат подценени, са:

- От 1972 процесът на композиране на музика за орган не е спирал. Създадени са над 183 произведения.
- Двама от представителите на сравнително по-младото поколение (родени след 1970) автори, притежават най-голямо количество органни творби.

- В последното десетилетие (2010-2019) броят на новопоявилите се тръбни органи в България е по-голям от този, който е достигнат за 102 години от 1907 до 2009 .
- Представители на концертиращи български органисти има в голяма амплитуда на възрастовите граници - от 20 до над 60 годишни.

Заклучение

Изводите от анализите на проучването биха могли да се обобщят по следния начин:

- **Личният композиторски интерес** е основният подтик за създаване на органна музика в България.
- Най-необходимо за да се пише за орган е **познаването на общите технически характеристики на инструмента.**
- **Слушателската и културно-институционалната незаинтересованост** са главните причини голяма част от органните творби да имат **едно изпълнение.**
- **Трудната реализация и различни композиторски предпочитания** са причината половината от творците да имат **по една творба за орган.**
- **По-голямата възможност за изпълнение, личният композиторски интерес и самодостатъчността на органа** са първоопределящи фактори за **преобладаващите солови произведения за орган.**
- **Упадъкът на културата и слушателската незаинтересованост** определят негативната тенденция за **намаляването на броя на органните творби.**
- **Подем в културната и образователна политика** би съхранил и стимулирал българската органна музика.
- **Не може да се говори за българска традиция в органното изкуство,** но са налице предпоставки за изграждането на основата ѝ.

Източници

Литература:

Статии:

1. Карапетров, К., спорадични статии за представянето на български произведения за орган по повод Нова българска музика (НБМ).

2. Кръстева, Н., "Новата българска органна музика за орган в търсене на националното", "Международна конференция по въпросите на органната музика", Кошалин, Полша, 1985

Чуждоезикова литература:

Статии:

3. Levi, S., Buzhev, H., "Organs in Bulgaria" (English), "Diapason", USA, 2002
4. Levi, S., "The Sole Surviving Bulgarian Church Organ" (English), "The Tracker", USA, 2002
5. Levi, S., "The German Romantic Organ in Rousse, Bulgaria" (Dutch), "Het Orgel", Netherlands, 2003
6. Levi, S., "Music for Organ by Bulgarian Composers" (English), "Diapason", USA, 2009
7. Levi, S., "Music for Organ by Bulgarian Composers, Part 2" (English), "Diapason", USA, 2010
8. Levi, S., "Bulgarian Music for Organ and Choir: the First Bulgarian Organ Conference" (English), "The Organ" (UK), 2011

Мрежови източници:

9. Ангелова, Н., "Старинен орган оглася богослуженията в град Раковски", <<http://news.bnt.bg/bg/a/starinen-organ-oglasya-bogosluzheniyata-v-grad-rakovski>>, 2017
10. Бъжев, Х., "Относно органа в Сливен", <<http://sliven-organbg.blogspot.com>>, 2008
11. Къосева, К., "Диспозиция на органа в Катедрален храм "Св. Лудвиг" в Пловдив", <<http://organbg.blogspot.com/2008/01/blog-post.html>>, 2007
12. Илиев, В., "Кратка история на органите в България", <<http://organ-library.blogspot.com/2013/06/blog-post.html#more>>, 2013
13. Леви, С., "Велислав Заимов и българската органна музика", <<http://organ-library.blogspot.com/p/velislav-zaimov-and-bulgarian-organ.html>>, 2012
14. Макаринов, В., "Органът в Пазарджик", <http://organbg.blogspot.com/2007/01/blog-post_04.html>, 2007
15. Макаринов, В., "История на органите в България накратко", <<http://vox-organbg.blogspot.com/2010/05/blog-post.html>>, 2010
16. Петев, К., "Тръбният орган в музикаланта академия", <http://organbg.blogspot.com/2007/01/blog-post_02.html>, 2007
17. Христов, Х., "12 години по късно Сливен си има орган", <https://www.monitor.bg/bg/a/view/49583-12-години-покъсно-Сливен-си-има-орган?fbclid=IwAR3KpbNIII1AbEYQk9H2R-hsHxc_bYA_ZU5j6e3dkU3GC2ungCcc3FkMTk>, 2017

18. Цанкова, Д., "Росен Драганов строи първия български орган в музея "Земята и хората", <<http://bnr.bg/radiobulgaria/post/101071185/rosen-draganov-stroi-parvia-balgarski-organ-v-muzea-zemata-i-horata>>, 2019
19. Неизвестен, "Големият орган във Фестивален и конгресен център Варна", <<http://buxan.blogspot.com>>, 2007
20. Неизвестен, "Органът в зала "България" в София", <<http://organbg.blogspot.com/2007/07/blog-post.html>>, 2007
21. Неизвестен, "Учебният орган в консерваторията в Пловдив", <http://organbg.blogspot.com/2007/01/blog-post_5646.html>, 2007
22. Неизвестен, "Органът в Благоевград", <<http://organbg.blogspot.com/2007/09/blog-post.html>>, 2007
23. Неизвестен, "Органът в Добрич", <<http://dobritch-organbg.blogspot.com>>, 2008
24. Неизвестен, "Пиеси за орган от български композитори", <<http://clubs.dir.bg/showthreaded.php?Board=cmusic&Number=1950103682&page=&view=&sb=>>>, 2009
25. Неизвестен, "Орган (музика)", <<https://bg.wikipedia.org/wiki/>>, не се знае
26. Неизвестен, "Бароковият орган в Евангелска методистка църква", <<http://organbg.blogspot.com/p/baroque-organ-in-united-methodist-church.html>>, не се знае

Нотни пособия:

27. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том I, СБК, София, 2009
28. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том II, СБК, София, 2009
29. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том III, СБК, София, 2009
30. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том IV, СБК, София, 2009
31. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том V, СБК, София, 2009
32. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том VI, СБК, София, 2009
33. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том VII, СБК, София, 2010
34. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том VIII, СБК, София, 2010
35. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том IX, СБК, София, 2010

36. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том X, СБК, София, 2011
37. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том XI, СБК, София, 2011
38. Леви, С., "Пиеси за орган от български композитори", Том XII, СБК, София, 2012

Други:

Лична комуникация с хора, тясно свързани с българската органна музика:

- композиторът на органна музика **Артин Потурлян**;
- композиторът на органна музика и органист **Атанас Атанасов**;
- органистът **Велин Илиев**;
- композиторът на органна музика **Велислав Заимов**;
- композиторът на органна музика **Димитър Наумов**;
- композиторът на органна музика **Йордан Гошев**;
- вносителят на тръбни органи в България **Камен Кенов**;
- композиторът на органна музика **Красимир Тасков**;
- органистът **Мария Славова**;
- композиторът на органна музика **Михаил Пеков**;
- авторът на статия за българската органна музика, композитор на органна музика и органист **Нева Кръстева**;
- органистът **Петър Карагенов**;
- композиторът на органна музика **Петър Петров**;
- композиторът на органна музика и органист **Радосвета Хъркова**;
- композиторът на органна музика, органист и органостроител **Росен Драганов**;
- авторът на статии за българската органна музика, композитор на българска органна музика и органист **Сабин Леви**;
- органистът **Стефан Далчев**;
- композиторът на органна музика **Филип Павлов**;
- Съавтор на статия за българската органна музика и колекционерът на всякакъв вид информация, свързана с нея **Христо Бъжев**.

Някои от гореизброените (Велислав Заимов, Сабин Леви и Артин Потурлян) са предоставили свои аудио и нотни архиви, което спомогна неимоверно много процеса по създаването на статията.